TÜRK - İSLAM MEDENİYETİ
AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSI

Yılda iki kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Editors / Editors in Chief

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Prof. Dr. Dicle AYDIN

Editör Yardımcısı / Associaty Editor

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARAS

Yıl / Years : 11 Sayı / Number : 21

KONYA – 2016 – KIŞ

Bu sayı **Esenek Eğitim Merkezi** ve **Anka Danışma Grubu A.Ş.**'nin katkılarıyla yayınlanmıştır.

DİNLER COĞRAFYASINDA GELENEKSEL KÜLTÜR VE DİN ADINA GERÇEKLEŞTİRİLEN UYGULAMALAR

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARAS*

Öz

Dinler Coğrafyası, geçmişten günümüze yeryüzünde yaşamış tüm toplumların inançları ile ilgilenen bir alandır. Toplumların dini yaşam alanları geleneksel kültürleri ile iç içedir. Burada dini yaşam alanlarına tesir eden sadece geleneksel kültür olmayıp, sosyal, siyasi ve ekonomik faktörler de din adına dini yaşam alamlarında ciddi tesirler bırakmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dinler coğrafyası, geleneksel kültür, sosyal ve siyasi sebepler.

Traditional Culture in the Geography of Religions and Practices Being in the Name of Religions

Abstract

Geography of Religions is a field that is concerned with the beliefs of all societies from the past to the present day. The living space of religions of societies is mixed with their traditinal cultures. Here the influence on religious geography is not confined to only traditional culture. Social, political and economic factors also leave serious impacts on religious geography in the name of religios life.

Keywords: Geography of religions, traditional culture, social and political factors.

1. Giriş

İnsanlık tarihi ile inanç tarihi aynı zamana sahiptir. Dünya üzerinde yaşayan yaklaşık 7 milyar insan nüfusun hemen hepsi bir inanca sahip olup, tarih boyunca edindikleri kültürel birikimleri ile bu inançlarını yaşama çabasındadır. Dinler Coğrafyası çalışmalarında Dinler Tarihinde olduğu gibi geçmişten günümüze hiçbir inanç araştırma alanı dışında bırakılmamaktadır. Fakat Dinler Coğrafyasında Dinler Tarihinden farklı olarak inancın geçmişten günümüze gelişinde sadece teolojik boyutu değil bölgesel farklılıkları göz ardı edilmeden coğrafi şartlar ve buna bağlı kültürel yapılanmalar da incelenmektedir.

Hiçbir inanç ortaya çıktığı dönemdeki saf yapısını muhafaza edememiştir. Farklı yaşam tarzları inancın yaşanılabilirliğindeki farklılıkların oluşumunun en başlı sebebidir. Afrika sıcakları, çöl hayatı, muson yağmurları, Sibirya soğukları, amazon ormanları, okyanus fırtınaları vb. insan yaşantısını ne kadar etkiliyorsa

*Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi
arasahmet@hotmail.com

insanın inancının uygulanışına veya mabetlerin yapımına da ciddi boyutta tesir etmektedir. Bu inanış ve yorumların zamana uyum sağlayamadığı durumlarda da inancın yok olduğunu görmekteyiz.

2. Ölü Dinler

Dinler Coğrafyası çalışmalarında bugün için artık müntesibi kalmamış inançlar olarak ifade edilen **ölü dinler** tabiri, zaman içerisinde yaşanılan bölge şartlarına, coğrafi ve siyasi koşullara, uyum sağlayamadıkları için varlıklarını sürdürememiş toplumların inançları için kullanılmaktadır.

Bu gurupta yer alan dinler: Sümerlerin Dini, Akadların Dini, Babillilerin Dini, Asurluların Dini, Hitilerin Dini, Kenanlıların Dini, Eski Mısırlıların Dini, Kuzey Avrupa İnançları, Yunanlıların Dinleri, Olmeklerin Dini, Mayaların Dini, İnkaların Dini, Azteklerin Dini ve daha birçoğu sayılabilir [1].

Kavimlerin yok olmalarında coğrafi sebepler, sosyal, siyasi ve ekonomik sebepler rol oynamıştır. Mö. 4000 ile mö.2000 yılları arasında yaşayan Sümerler bilinen en eski topluluk olup, birçok medeniyete de öncülük etmişlerdir[2]. Sümerlerin sonunu hazırlayan olay araştırmacılar tarafında tufan hadisesi sonrası arazi yapısındaki verimsizlik ve buna bağlı coğrafi ve ekolojik dengenin bozulması olduğunu söylemektedirler. MÖ 2000 ile MÖ 1000 yılları arasında var olan Hititlerin ve dinlerinin yok olmasında da kuraklık ve sefaletin rol oynadığı, tahıl ithal ettikleri belirtilir[3].

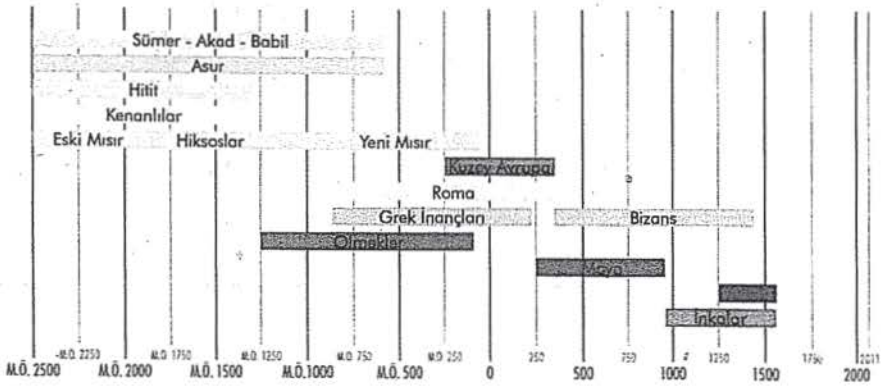
Sosyal ve siyasi olaylarla yok olan kavimler ise Ortadoğu bölgesinde; Kenanlıları yok eden İsrailoğulları, Akadları yok eden Asurlular ve Asurluları yok eden Babilliler, onları da yok eden Persliler örnek olarak verilebilir. Amerika kıtasında ise; Olmekler, Mayalar, İnkalar ve Azteklerin yok oluşunda Avrupalılar tarafından Amerika'nın keşfedilmesi sonrasında planlı politikaların uygulanışı yatmaktadır.

---

[1] Mathilde Aycard, Éditeur, *Atlas des Religions*, Plon-Mame, Paris 1994, s:8.

[2] Ekrem SARIKÇIOĞLU, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta-2002, s:20.

[3] Colin McEvedy, *İlkçağ Tarih Atlası*, çev: Ayşen Anadol, Sabancı Üniversitesi yay. İstanbul-2005, s.40-43.

Şekil 1: Tarih şeridinde ölü dinlerin durumu.

3. Geleneksel Kültürler ve Medeniyetler

Geleneksel kültürler kapalı toplumlarda, bölgesel yaşam alanlarında ortaya çıktıkları için birbirlerinden farklıdırlar fakat fazla yaygın değildirler. Zaman içerisinde bir medeniyetin kuruluşuna da tesir eden bu geleneksel kültürlerde inanç birliktelikleri önemli rol oynamıştır.

Oluşan kültür ve medeniyet zaman içerisinde dinin temel donelerini de oluşturmuş, medeniyetlerin zayıflaması, toplumsal ihtiyaçları karşılayamayışı ile geleneksel kültüre dayalı medeniyetler ve inançlar da zayıflamış, yok olmuşlardır.

Burada dikkat çeken önemli bir nokta, aynı coğrafyada aynı toplulukta yeni bir yorumla yeni kültürel yaşam alanının oluştuğu, yeni bir dinin ve yeni bir medeniyetin yeşerdiğini görüyoruz. Fakat bu din ve kültürel yapının yeni yaşam tarzı asla ilk defa uygulanır değildir. Geçmiş kültürel izler mutlaka bu yeni yaşam tarzında bir yer bulmuş, geçmişte çıkmaza götüren hususlar yeni anlayışlarla düzenlenmiştir.

Geçmişte büyük medeniyet kurmuş olan Sümerlere Asurlular ve onlara da Babillilerin kültür ve inançları tesir etmiştir. Tanrılar panteonundaki görevleri açısından bakıldığında da benzer isimler ve görevler icra eden tanrılar bunu doğrulamaktadır[4]. İnanç yönünden, özellikle Yahudilerin MÖ 589-MÖ 539 tarihleri arası yaşadıkları sürgün sonrasında Babil kültürü Yahudilere tesir etmiştir[5]. Latin kültürü Katolik anlayışa, Grek kültürü Ortodoks Hıristiyan anlayışına[6], Kuzey Avrupa medeniyeti Protestan oluşumunda rol oynamıştır.

---

[4] Mathilde Aycard, Éditeur, *Atlas des Religions*, Plon-Mame, Paris 1994, s:8; Ekrem SARIKÇIOĞLU, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta-2002, s:24

[5] Ali Osman Kurt, *Erken Dönem Yahudi Tarihi*, IQ Kültür Sanat yay. İstanbui-2007,s.33 ve 40.

[6] Kürşat Demirci, *Bir Hıristiyan Mezhebi olarak Ortodoksluğun Teolojisi*, İstanbul-2005,s.17.

Eski İran kültürü İslam'ın Şii anlayışını, Orta asya kültürü Mahayana Budizmini, Çin Kültürü Teravada Budizmini Geleneksel Tibet inancı Lamaizmi, Japon kültürü de Zen Budizmini, ortaya çıkarmıştır. Görüldüğü üzere köken olarak aynı dinin değişik bölgelerdeki yorumları inançta farklılaşmalara sebep olmuştur.

4. Dinsel Farklılıklar ve Din Adına Gerçekleştirilen Olaylardan Örnekler

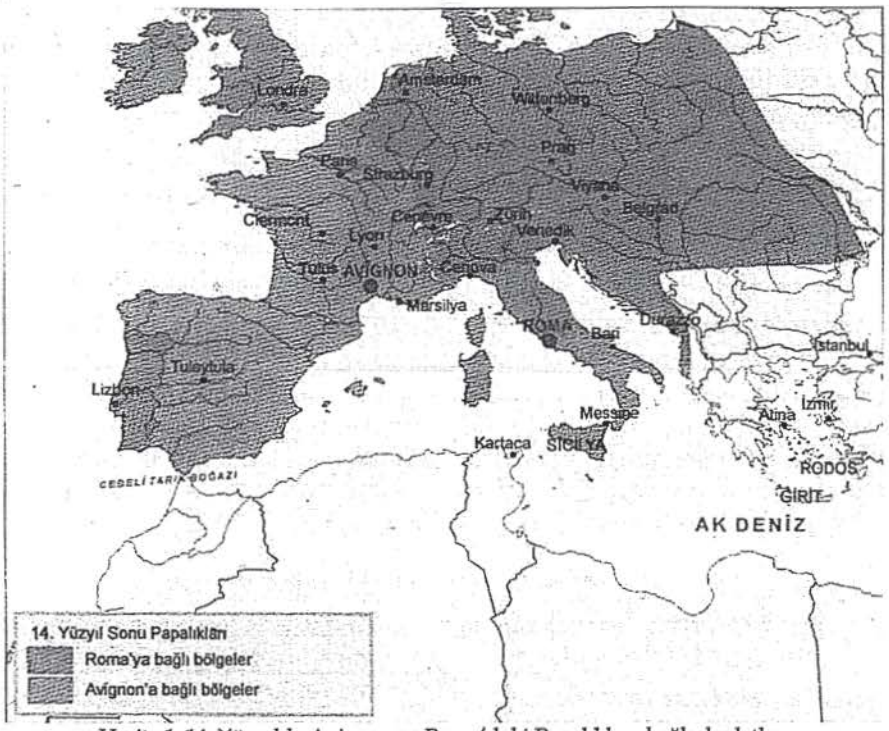
Günümüz dünyasında nüfusun dini dağılımı incelendiği zaman görülen şey, sosyal, siyasi ve ekonomik sebeplere dayalı birçok olayın din adına gerçekleştirildiğidir. Roma İmparatorluğunun IV. Yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığı devlet dini yapışı ile gerçekleşen Konsiller, yöneticilerin inanç birlikteliği için oluşturdukları toplantılardan başkası değildir. Bu inanç birlikteliği sağlanmaya çalışılırken, Roma kültürüne dayalı anlayışlara aykırı bazı bölgelerdeki Arianizm, Nestoryanizm gibi farklı inançlar ve düşünceler, din adına aforoz edilmiş, monofizit anlayış dışlanarak imparatorluk sınırları Roma kültür temelli topluluklarca netleştirilmiştir[7]. Mısır kültürü tesirindeki "Kıpti Kilisesi", Ermeni Kültürüne dayalı "Ermeni Kilisesi" ve En Eski Kilise olduklarını söyleyen Süryanilerin "Kadim Süryani Kilisesi" bu dönemde ayrılan kiliselerdendir[8].

Roma Kilisesinin XI.nci yüzyıl ortalarından itibaren latin ve grek kültürüne göre Katolik ve Ortodoks kiliselerine ayrılışının ardından sosyal bunalımlara girişi XI. yy. dan itibaren haçlı seferlerini başlatmıştır[9]. İkiyüzyıldan fazla süren haçlı seferleri sayesinde kurulan prenslik ve kontluklar[10] katolik kilisesinin doğu Akdenize yerleşme planından başkası değildir. Halkın sosyal, siyasi ve ekonomik sıkıntılarının giderilmesi için gerçekleştirilen Haçlı seferleri din adına gerçekleştirilmiştir.

14ncü yüzyılda bağımsızlığını güçlendirmiş ve Avrupada ben de varım diyen Fransa, katolik kilisesi yönetiminde de söz sahibi olmak istemiş, Papalık seçiminde istediğini elde edemeyince, mevcut Papa VI.Urban'ı tanımamış, Fransız devletinin çıkarlarını dini sahada gözetecek VII Clemet'ı Fransa'nın Avignon şehrinde kurduğu papalığın başına getirmiştir. Avignon papalığı 1309-1378 yılları arasında görev yaparken Roma'da da papalık devam etmiş ve Hıristiyan dünyası iki papalı bir dönem yaşamıştır.

---

[7] Mehmet Aydın, *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, Selçuk Ün. Yay. Konya -1991,s.13-18.
[8] Günay Tümer, *"Günümüzde Doğu Hıristiyanlığı"*, Asrımızda Hıristiyan - Müslüman Münasebetleri, İstanbul-1993., s. 126-129; Bekir Zakir Çoban, *Doğu Kiliseleri ve Monofizitizm*, Milel ve Nihal: İnanç, Kültür, ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 2013, cilt: X, sayı: 2, s. 16-18.
[9] Mathilde Aycard, Éditeur, *Atlas des Religions*, Plon-Mame, Paris 1994, s:48.
[10] Urfa Kontluğu, Antakya Prensliği, Kudüs Krallığı, Ermeni Krallığı, Trablus kontluğu. Ve İstanbul Latin Krallığı. Mathilde Aycard, Éditeur, *Atlas des Religions*, Plon-Mame, Paris 1994, s:50.

Harita 1: 14. Yüzyılda Avignon ve Roma'daki Papalıklara bağlı devletler.

Fransa, İspanya, İskoçya ve Güney İtalya Avignon papalığına bağlı iken, İngiltere, İrlanda, Kuzey İtalya ve Avrupanın diğer ülkeleri Roma'ya bağlılıklarını devam ettirmişlerdir. 1409 yılında İtalya'nın Pisa kentinde din adına bu ikiliğe son vermek için yapılan papalık seçimini kazanan V. Alexander diğer iki papa tarafından tanınmayınca 3 papalı bir dönem başlamış ve 1417 yılında seçilen V.Martinus ile Roma'da tekrar tek papalı yönetim kurulmuştur[11].

XVI. yüzyıldaki protestan hareketin temelinde de din adına atılan adımlar vardır. Almanya'da Martin Luther tarafından gerçekleştirilen hareket Paplığın baskı ve zulmü karşısında bunalan sivil yöneticiler ve prensler tarafından din adına desteklenmiş, dini olmaktan ziyade siyasi bir harekettir. Keza İngiltere'de kıralın papalık uygulamalarının bazısına karşı çıkışı sonrası başlayan ve yönetimin din adına desteklediği hareket de İngiliz milliyetçiliğine uygun Anglikan Kilisesini ortaya çıkarmıştır[12].

Uzak doğu coğrafyasında görülen inançlarda da durum farklı değildir. Çin'de görülen Konfüçyanizm dönemin sosyal ve siyasi sıkıntılarına karşı Çin

---

[11] Komisyon, *Hıristiyanlık tarihi*, Çev. Sibel Sel ve levent Kınran, yeni Yaşam yay. İstanbul, 2004, s.337-340

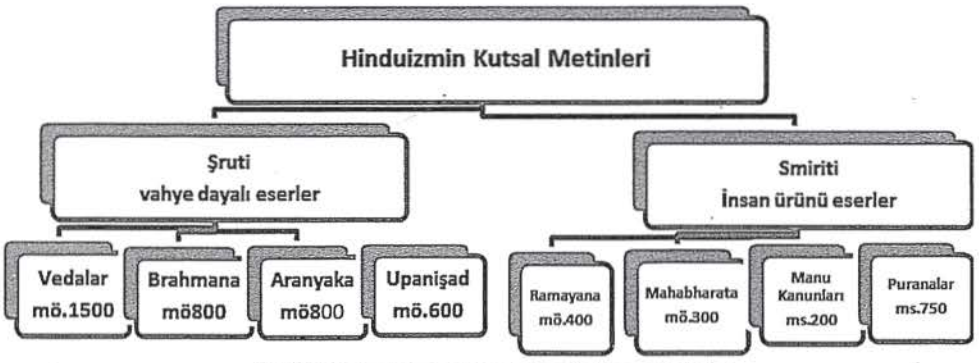
[12] Mehmet Şahin, *Anglikanizm Öncesi İngiltere ve Anglikanizm'in Doğuşu*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004, sayı: 18, s. 147.

hükümdarlarının devletin birliği için sarıldıkları bir din olmuştur. Japonların ezeli rakipleri çinlilere karşı 6. ve 7. yüzyıllarda geleneksel kültürlerine dayalı şekillendirdikleri, kutsal kitaplarını oluşturdukları Şintoizm de japon dini ve siyasi birlikteliğini sağlamıştır.

Din adına yapılan uygulamalarla ilgili konuya açıklık getirmesi bakımından kutsal kitaplar boyutunda değerlendirmeler yapmamız yararlı olacaktır.

5.Günümüzde Yaşayan Dinler ve Kutsal Metinlerinin Oluşumu

Günümüzde yaşayan dinler içerisinde dünya nüfusunun % 13.6'sını oluşturan Hinduizm en eski inançtır. Kutsal Kitaplarından Vedalar MÖ 4000'li yıllara kadar tarihlenebilmekte, tamamlanışı mö.1500-800 olarak tahmin edilmektedir. Kutsal kabul edilen Brahmanalar, din adamlarının yönetimlerde hakim oldukları mö. 800 ile 200'lü yıllar arasında yazılmış, felsefi ve mistik boyutu ile bir diğer kitap Upanişadlar, tarihsel olarak mö. 800 ile 600 lü yıllarda yazılmıştır[13].

Şekil 2: Yahudi kutsal kitapları ve oluşum tarihleri.

Kültürel olarak farklı dönemlerde sosyal ve siyasi tesirler yanında din adına gerçekleşen uygulamaları da içeren Hinduizm'de bu kitapların hepsine vahiy kökenli kitaplar (Şuruti) gözüyle bakılmaktadır[14].

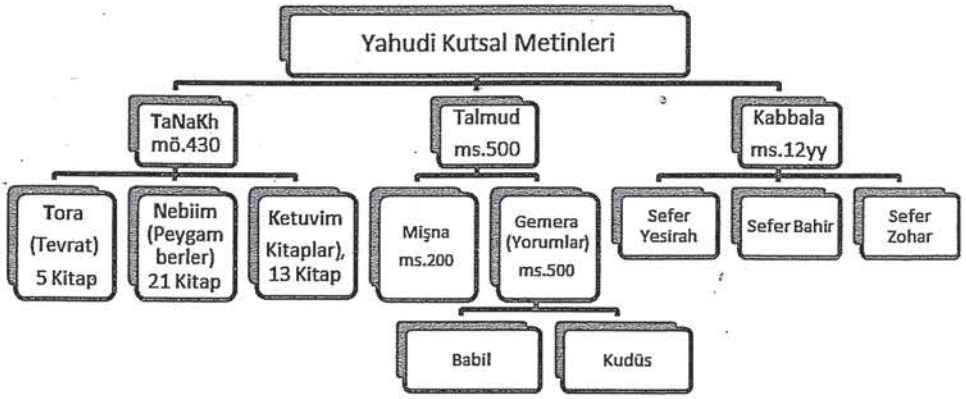
Yahudiliğin kutsal kitabı mö. 1250'li yıllarda yaşadığı tahmin edilen Musa peygamberin getirdiği Tevrattır. Fakat Yahudiler sadece tevratı kutsal kabul etmemekte daha sonraki tarihlerde yazıldığı linguistlerce tesbit edilmiş birçok kitabı da bu asıl metnin yanına koyarak 39 kitaptan oluşan Tanah isimli kitabı kutsal kabul etmişlerdir. Tanah'ta yer alan bölümler incelendiğinde Nehemya,

---

[13] Ebu Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Biruni, *Tahkiku Mâli'l Hind*, çev. Kıyameddin Burslan, Yayına hazırlayan: Ali İhsan YİTİK, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 2015, s.77-84.

[14] Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri*, İsam yay. İstanbul-2014,s.49-63; Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, Ensar yay. İstanbul 2010,s.64-69.

Hezekiel, Ezra gibi birçok kısımda dönemin yöneticileri ve yaptıkları icraatların yer aldığı görülmektedir[15].

Şekil 3. Yahudi kutsal kitapları ve oluşum tarihler.

Yahudilerin bir diğer kutsal kabul ettikleri kitap, Talmuddur. Talmud Mişna ve Gemera denilen iki temel bölüme ayrılmaktadır. MÖ 6. yüzyılda gerçekleşen Babil sürgünü sonrasında yahudiler Kudüs ve Babil olmak üzere iki coğrafyada geliştirdikleri eğitim faaliyetleri neticesinde hahamlar tarafından ortaya çıkan açıklama ve yorumlar, geleneksel kültürün de katılımı ile mö.100 ile MS 200 yılları arasında Mişna denen metni ortaya çıkarmış, ms. 200-500 yıllarında ise Babil bölgesinde yaşayan yahudi din alimlerinin yorumları (Babil Gemerası) ile Babil Talmudu, Kudüs bölgesinde yaşayan din alimlerinin yorumları ise (Kudüs Gemerası) Kudüs Talmudunu ortaya çıkarmıştır. İçerisinde geleneksel yaşam tarzını yansıtan birçok hususun yanında eski kültür ve medeniyetlerin de izlerini taşıyan bu metinler de Yahudiler tarafından din adına kutsal kabul edilmişlerdir[16]. Ms. XII. yüzyıl yahudi mistik hayatında önem arzeden eserlerin yazıldığı dönemlerdir. Bu dönem yazılan ve kutsal kabul edilen eserlere Kabbala denilmektedir[17].

Görüldüğü gibi Musa peygamberden yaklaşık 2500 yıl sonrasına kadar Yahudiler yazılmış eserlerini kutsal olarak kabul edebilmişlerdir.

Hıristiyanlık günümüzde dünya nüfusunun yakaşık 1/3 ünü oluşturmaktadır. Yahudi kutsal metinlerinden TaNaKh Hıristiyanlarında kutsal

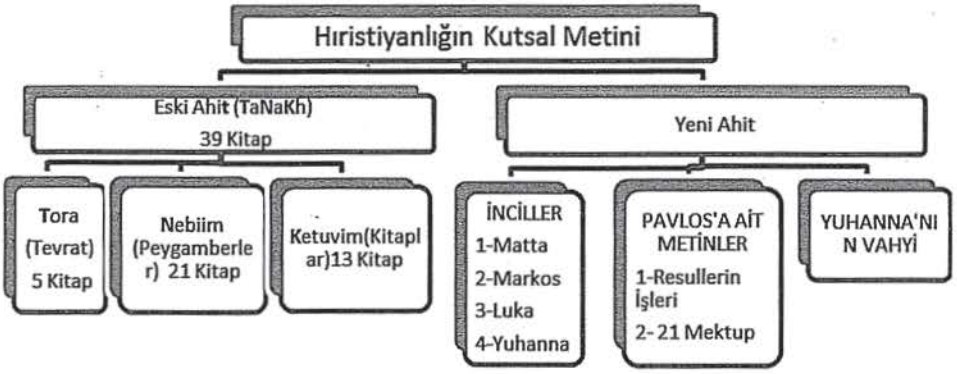
---

[15] Geoffrey Wigoder, Édituer, "*Tanakh*", *Dictionnaire Encyclopédique Du Judaisme*, Cerf/Robert Laffont yay. Paris-1996, s.990.

[16] Geoffrey Wigoder, Édituer, "*Talmud*", *Dictionnaire Encyclopédique Du Judaisme*, Cerf/Robert Laffont yay. Paris-1996, s.982-988; Mathilde Aycard, Éditeur, *Atlas des Religions*, Plon-Mame, Paris 1994, s:30-31.

[17] Mehmet Aydın, "*Kabalizm ve İslam Sufizmi Arasındaki İlişki*", Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 2006, sayı: 1, s. 7.

kabul ettikleri metinlerden olup Eski Ahit demektedirler. Hıristiyanlar bu metinlere ilave Tanrının yeni ahitleşme yaptığını ve Yeni Ahit denen metinlerin evangelistlere (incil yazarlarına) yazdırıldığını iddia ederler. Ve bu iki eserin kutsal kabul edilişi MS 381'de tamamlanan 2. genel konsilde karara bağlanmıştır. Bu toplantıda kabul edilmeyen bazı metinler Katolik kilisesi tarafından Protestanlığın ilerleyişi karşısında din adına gerçekleştirilen 1546 Trent konsilinde ilave edilmiş, deuterokanonik kabul edilmiştir[18].

Şekil 4. Hıristiyan Kutsal Kitapları.

Çin geleneksel dinlerinden Konfüçyanizm MÖ 6. yüzyılda Çinli bir filozof Konfüçyüs (Kung Fu Tzu, MÖ 551-479) tarafından kurulmuş bir dindir. Çin, Kore, Japonya ve Vietnam bölgesinde insanlar tek bir inanca inanmamaktadırlar. Günlük yaşantısında Konfüçyanist uygulamalara yer verirken, düğün veya cenaze gibi durumlarda Taoist veya Budist inanç ve uygulamaları devreye girmektedir. Bu herkesin normal karşıladığı bir durumdur. Bu sebeple bölgede var olan inançların inananlarının net bir şekilde tespiti mümkün olmamaktadır. Yaklaşık 400 milyon Konfüçyanist olduğu tahmin edilmektedir[19].

Konfüçyanizm'in kutsal metinleri sonradan öğrencileri tarafından yazıya geçirilmiştir. Konfüçyüs dini konulara pek değinmemiş, genelde "atalar kültü" ne dayalı Çin inanç ve davranışlarını yeniden yaşanılır hale getirmek için arşivlerde karşılaştığı eski Çin metinlerini revize etmiş ve bunları da öğrencilerine sözlü olarak aktarmıştır. Ölümünden sonra bu konuşmalar öğrencileri tarafından dinin kutsal metinleri olarak yazıya geçirilmiştir.

---

[18] Deuterocanonique (ikinci, sonradan kabul edilen sahih metinler) denilen bu metinler: Tobit, Yudit, Ester, Bilgelik, Sirak, Baruk, Yeremya'nın Mektubu'dur. Luigi İannitto, *"Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik Kitapları"*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul-1987.

[19] Mathilde Aycard, Éditeur, *Atlas des Religions*, Plon-Mame, Paris 1994, s:20-21. Donald A. Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, Çev. Koray Akten, İmge yay. Ankara-1996,s.9;.

Çin Tarihine ait bilgilerin bulunduğu Tarih Kitabı, Mistik ve metafizik olayların aktarıldığı Değişiklikler Kitabı, Şiirler Kitabı, İbadetler ve ayinler hakkında bilgi veren Törenler Kitabı, Güz ve Bahar Kitabı Klasikler adı altında toparlanan metinlerin bölümlerini oluşturmaktadır. Bunlara ilave Konfüçyüs'ün vaazları ve halefi Mensiyüs'ün sözleri de sonradan kutsal kitaplara ilave edilmiştir[20].

Şintoizm Japonlar'ın en eski dönemlerden itibaren sahip oldukları inançlarının ms.VIInci yüzyılda reforme edilmesi ile ortaya çıkan bir dindir. Şintoizm diğer inançlara karşı müsamahalı olduğu için Japon halkı Şintoizm yanında Budizm ve Taoizm'e de bağlı bir yaşam sürmektedir. Şintoizm 'in kutsal metinleri iki tanedir. Dünyanın yaratılışından ms.628 yılına kadarki Japonya'nın tarihinin anlatıldığı Kojiki ve ms.720 yılında tamamlanan, törenler ve bayramlar, mabetler ve ayinlerden bahseden Nihongi'dir[21].

6. Sonuç

İnsanlık tarihinde ilk dönemlerden günümüze inanç toplumsal varlığın devamında daima merkezi konumda bulunmuştur. Dinler tarihi çalışmalarında pek fazla önemsenmeyen ve ölü dinler olarak isimlendirilen dinlerin yaşandığı toplumlar aslında siyasi görüntü olarak varlıklarını bitirmiştir. Toplumların yeni devlet yapısına kavuşmaları ile geleneksel inanç ve uygulamaların kısmi değişikliklerle devam ettirildikleri görülmektedir. Sümerler, Akadlar, Asurlular ve Babillilere baktığımızda birbirinin devamı diyebileceğimiz bu devletlerde inanılan tanrılar ve fonksiyonlarında fazla değişiklikler görülmemektedir.

Dünyanın hangi coğrafyasında olursa olsun toplumsal birliğin sağlanmasında yönetimler inanç birlikteliğine büyük önem vermişlerdir. Bunun gerçekleştirilmesi esnasında din adına gerektiğinde savaşlar olmuş, siyasi ve sosyal baskı ve zulümler artmıştır. Devlet sınırları netleştirildiği dönemlerde güçlü medeniyetler ortaya çıkmıştır. Fakat her medeniyet inanca yönelik yaşam alanları oluştururken geçmiş kültürel izleri tamamen yok edememiş ve zamanla kendi geleneksel yaşam tarzını ortaya koymuştur.

Yahudilikte azımsanmayacak Babil ve Pers kültürünün izlerine, Katoliklerde Latin kültürünün izlerine, Ortodokslarda Grek kültürünün yansımalarına, Şii İslam yorumunda Mecusilikten bazı anlayışlara rastlamamak mümkün değildir. Diğer taraftan aynı din temelli görünse de Orta Asya kültürü Mahayana Budizmini, Çin kültürü Teravada Budizmini Geleneksel Tibet inancı Lamaizmi, Japon kültürü de Zen Budizmini, ortaya çıkarmıştır. Tüm bu yansıma ve oluşumlar hep din adına gerçekleştirilmiştir.

---

[20] Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Literatürk yay. Konya-2015, s.66.
[21] Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Literatürk yay. Konya-2015, s.77.

Putperest inançtan sonra Hıristiyanlığı kabul eden Roma yönetiminin Latin ve Grek kültürene dayalı bölünüşü, XII. Yüzyılda sosyal ve siyasi sıkıntıları bertaraf etmek için gerçekleşen Haçlı seferleri, 14ncü yüzyıldaki siyasi liderlik savaşında üç papalı dönemin ortaya çıkışı, Protestanlık ve Anglikanizm'de Katolik anlayışındaki bazı uygulamaların bırakılarak yeni anlayışların benimsenmesi ile ortaya çıkan yeni durum hep din adına gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde yaşayan tüm dinlerde var olan kutsal metinlerin oluşumları da dikkat çeken bir durum arz etmektedir. Hinduizmin kutsal metinlerinin oluşumu mö. 2000'lerden ms.400'lere kadar sürmüş, Yahudiliğin kutsal metinleri mö.1250'lerden ms.1200'lere kadar sürmüş, Konfüçyanizm'in geleneksel kültürün canlandırılıp yazıya geçirildiği kutsal metinleri mö.600'lerde ve Şintoizmin'de geleneksel yaşamın ve tarihi olaylarının anlatıldığı kutsal metinleri ms.700'lü yıllarda tamamlanmıştır. Ms. IVncü yüzyılın başlarına kadar putperest olan Roma yönetimi de Hıristiyanlığı kabulü sonrası ilk icraatlardan birisi konsil toplanması ve kutsal metinlerin netleştirilmesi olmuştur.

Bu metinlerin oluşumunda yönetimlerin din adına öncülüğü ve destekleri açıktır. Zira devletlerin varlıklarını devan ettirebilmeleri için toplumsal inanç birlikteliğini sağlayacak en önemli olay geleneksel yapının izlerinin silinemediği kutsal kabul edilen metinlerden geçmektedir.

Not: Makaledeki harita ve şemalar yazar tarafından hazırlanmıştır.

6. Kaynaklar

AHMED EL-BİRUNİ, Ebu Reyhan Muhammed b., *Tahkiku Mâli'l Hind*, çev. Kıyameddin Burslan, Yayına hazırlayan: Ali İhsan YİTİK, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 2015.

AYCARD, M. É., 1994, "*Atlas des Religions*", Plon-Mame, Paris.

AYDIN, M., 2015, "*Dinler Tarihine Giriş*", Literatürk Yay., Konya.

AYDIN, M., 1991, "*Hıristiyan Genel Konsilleri ve II.Vatikan Konsili*", Selçuk Ünv. Yay., Konya.

AYDIN, M., 2006, "*Kabalizm ve İslam Sufizmi Arasındaki İlişki*", Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1.

AYDIN, M., 2010, "*Anahatlarıyla Dinler Tarihi*", Ensar Yay. İstanbul.

ÇOBAN, B.Z., 2013, "*Doğu Kiliseleri ve Monofizitizm*", Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt: X, Sayı:2

DEMİRCİ, K., 2005, *"Bir Hıristiyan Mezhebi olarak Ortodoksluğun Teolojisi"*, İstanbul.

IANNITTO, L., 1987, *"Kitabı Mukaddes'in Deuterokanonik Kitapları"*, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.

KOMİSYON, 2004, *"Hıristiyanlık Tarihi"*, Çev. Sibel Seļ ve levent Kınran, Yeni Yaşam Yay. İstanbul.

KURT, A. O., 2007, *"Erken Dönem Yahudi Tarihi"*, IQ Kültür Sanat yay. İstanbul.

MACKENZIE, D. A., 1996, *"Çin ve Japon Mitolojisi"*, Çev. Koray Akten, İmge Yay. Ankara.

McEVEDY, Colin, 2005, *"İlkçağ Tarih Atlası"*, çev: Ayşen Anadol, Sabancı Üniversitesi Yay. İstanbul.

SARIKÇIOĞLU E., 2002, *"Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi"*, Fakülte Kitabevi, Isparta.

ŞAHİN, M., 2004, *"Anglikanizm Öncesi İngiltere ve Anglikanizm'in Doğuşu"*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 18.

TÜMER, G., 1993, *"Günümüzde Doğu Hıristiyanlığı"*, Asrımızda Hıristiyan - Müslüman Münasebetleri, İstanbul.

WIGODER, G., Édituer, 1996, *"Tanakh"*, *Dictionnaire Encyclopédique Du Judaisme*, Cerf/Robert Laffont Yay. Paris.

WIGODER, G., Édituer, 1996, *"Talmud"*, *Dictionnaire Encyclopédique Du Judaisme*, Cerf/Robert Laffont Yay. Paris.

YİTİK, A. İ., 2014, *"Doğu Dinleri"*, İsam Yay. İstanbul.